

Két könyv a Holocaustról

Nehéz a sok, Holocausttal foglalkozó könyv után újat mondani a témáról. Pelle János és Szita Szabolcs munkái a „század botrányának” különböző mozzanatait dolgozzák fel. A magyar történelem keserű korszaka jelenik meg lapjaikon – bizonyos új adatok és szempontok figyelembevételével. Az eddigi vizsgálatok fő témája többnyire maga a tömeggyilkosság volt. Kevesen vállalkoztak a hozzá vezető út feltérképezésére, amelynek egyik fejezete a közvélemény manipulálása.

Pelle János *A gyűlölet vetése. A zsidótörvények és a magyar közvélemény 1938–1944 c.*, az Európa kiadó gondozásában napvilágot látott új könyve a korabeli magyar média vizsgálatán keresztül próbálja az ismert szörnyű végkifejlet történelmi hátterét megvilágítani, felvetve a felelősség kérdését is. Messziről kezd. Az 1918–19-es forradalmak antiszemita ábrázolása, amely még – zsidó felesége dacára – Kosztolányi publicisztikájára is hatott a 20-as években, olyan alapokat adott a háború előtt megújuló szélsőjobboldali sajtó számára, amelyhez csak vissza kellett nyúlni. Az 1928-ban megszüntetett numerus clausus 10 év múlva súlyosbítva jelenik meg a zsidótörvényekben. Endre László Pest megyei zsidófaló közigazgatási ténykedése jelezte, hogy a későbbi kormánybiztostól mit lehet várni.

Jól érzékelteti a kor hangulatát a „származáskutatás” divatja és az áttérések megszaporodása. Nyoma sem volt már az Imrédy által még szükségesnek tartott „gentleman-szellemnek”. Erősen hatott a demagógia a munkásságra is, amit a nyilas sztrájkok elszaporodása jelez. Mivel az érintetteket eltávolították a képviselőházból – 1939-re egyetlen zsidó képviselő maradt – csak néhány tisztánlátó politikus és értelmiségi figyelmeztetett a veszélyekre, sajnos hasztalan. (Bethlen István le is mondott mandátumáról a zsidótörvények miatt, ismert Illyés, Babits, Márai

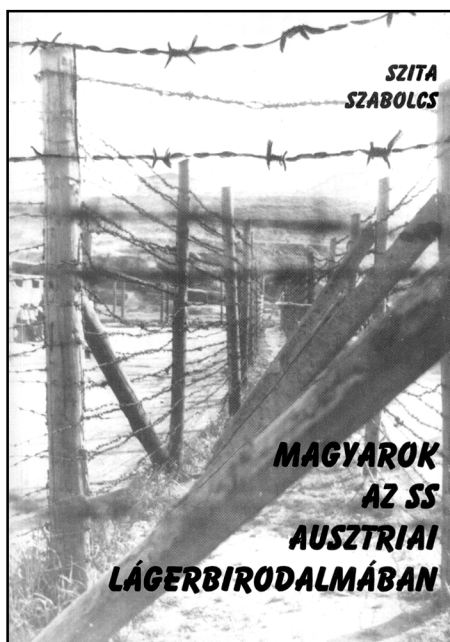
és mások tiltakozása.) Egyre durvul a magyar sajtó hangja, a sok idézett szemelvény forrásértéket ad a munkának. Kolosvári Borcsa stílusa uralkodik el az újságdoladalon, 1942-ben pedig már felvetik a zsidók kitelepítését. Újságcikk hatására kerül sor olyan intézkedésekre, mint a Duna-korzón sétáló zsidók és a zsidó értelmiségiek munkaszolgálatra behívása. Befolyásolják a lakosságot a kezdődő légitámadások is. Fantasztikus vádakkal illetik a zsidók minden tevékenységét, például a réz kétfilléresek 1943-as összegyűjtése kapcsán. A sárga karszalagosok doni vesztesége százalékban felülmúlta a honvédekét. Hiába volt Bajcsy-Zsilinszky memoranduma, Nagybaconi humánus rendeletei, a bekövetkező megszállás elszabadította a poklot. Létrejött az 1943-ban még csak tervezett gettó. Pelle János nem mutatja be a megszállás utáni eseményeket, viszont összegzi a nézetrendszert, amely a deportáláshoz és a tömeggyil-

kossághoz vezetett. Objektív összehasonlítása más országokkal hangsúlyozza, hogy ami Magyarországon történt, az megfelel az európai náci forgatókönyvnek. Óv attól, hogy ezt a tragédiát a közélet napi harcaiban használják fel. Utal a túlélők sorsára, az alternatívára, amelybe kerültek, amelyből sokan kivándorlással menekültek.

Tömegek szenvedése és halála lett a következménye a Pelle János könyvében ábrázolt folyamatnak. A pusztulás egyik színhegyével – talán mellékszínhegyével – foglalkozik Szita Szabolcs *Magyarok az SS ausztriai lágerbirodalmában* c., sokéves kutatásokat összegző műve. Szita professzor műve, amely a Magyar Auschwitz Alapítvány Holocaust Dokumentációs Központ és a Nyugat-Magyarországi Egyetem tudományos kutatási programjában látott napvilágot, az egyik első olyan hazai munka, amely magában foglalja az európai kutatások legfontosabb eredményeit. Másfél évtizedes tudományos kutatás eredménye a korábbi vizsgálódásokra és kutatásokra is épülő monográfia. Áttekintést ad a nemzetiszocializmus lágereinek kialakulásáról, szerkezetéről, működéséről, a kényszermunka gazdasági jelentőségéről, rendszereiről. Felvillan mint előzmény a magyarországi deportáció, sokat megtudunk a tömeggyilkosság irányítóiról és végrehajtóiról. Rengeteget tudunk meg a foglyok életéről – ha életnek lehet nevezni vegetálásukat.

Mauthausen és a többi osztrák láger kevesebb leírást, ismertetést kapott az elmúlt évtizedekben, mint Auschwitz, Buchenwald és a többi halálgár. Ennek oka talán abban keresendő, hogy nem a keleti országtömb területén található az emberi szenvedés ezen színhelyei, valamint, hogy az idekerült magyar politikai foglyok egy része a háború előtti politikai élet vezetőgárdájához tartozott. Elég, ha ifj. Horthy Miklósról vagy Kállay Miklós volt miniszterelnökre gondolunk. Része volt az elhallgatásban talán annak is, hogy az ausztriai táborokban és különösen a

külső munkahelyeken nagyobb volt az életben maradás, a túlélés esélye, mint Auschwitzban. Különleges vonásai voltak az itteni kényszermunkának, más-más szerep és sors jutott a „családi táborok”, a „tartózkodási”, „munkára nevelő” és az erődítő táborok lakóinak. Végigköveti a deportáltak útját a kényszerlakhelytől a marhavagonban való utazáson át (megtaláljuk benne a szerelvények számszerű adatait) a lágerbe való megérkezésig, elhelyezkedésig.

A lágerélet meghökentően plasztikus leírása jelenik meg a könyv lapjain. Köhordás, verés, kimerültség és halál – amelyet agyonlövessel és elgázosítással siettetnek a kápók és a láger őrei. Nem hiányzik a fogolyhierarchia bemutatása sem. Tízezrek szenvedése és kínhalála mellett az ún. prominensekre valamivel jobb sors – több élelem, melegebb ruházat – várt. Már az is előjognak számított, ha valaki egyedül alhatott a pricscsen. Sok ismert magyar politikus nevét olvashatjuk közöttük. Andorka Rudolf, Somogyváry Gyula, Peyer Károly, Rassay Ká-